

СТАНОВИЩЕ

за трудовете на гл. ас. д-р Десислава Найденова,
единствен участник в конкурса за ДОЦЕНТ по професионално направление 2.2.
История (История на България) за нуждите на Кирило-Методиевския научен център
при Българската академия на науките, обн. ДВ бр. 36 от 27.04.2018 г.
от доц. д-р Ангел Николов, СУ „Св. Климент Охридски, Исторически факултет

От дълги години познавам колежата Десислава Найденова и имах възможност да проследя отблизо нейното научно израстване като задълбочен изследовател на средновековното българско право в неговата неразривна връзка с византийската правна традиция. След успешната защита на своя докторат през 2007 г. колежата Найденова постепенно разшири и чувствително обогати спектъра на своите научни изследвания, за което убедително свидетелства представената на вниманието на научното жури обемиста библиография на кандидата.

На първо място Десислава Найденова е представила един тематичен блок от единадесет статии и студии с общ обем от 191 стр., които могат да се разглеждат като равностойни на монографичен труд по смисъла на чл. 24 (3) от Закона за развитие на научния състав в Република България. Този цикъл от изследвания, посветени на Кирило-Методиевото дело в историческата памет и националната идентичност на българите, представлява една пъстра панорама на два паралелни процеса, белязали нашата култура през последните две столетия – от една страна, постепенното опознаване и разкриване на делото на братята св. св. Кирил и Методий и техните ученици чрез средствата на обективното историческо проучване, а от друга – превръщането на славянските апостоли в един от стожерите на българската национална идентичност и разнообразните опити за политическа експлоатация на почитта към тях от страна на различни вътрешно- или външнополитически фактори.

Интересни и поучителни са наблюденията на Десислава Найденова относно разнопосочното възприемане на Кирило-Методиевото дело през 40-те – 80-те години на XIX в. сред източните и западните славяни в контекста на съперничеството и противоборството между Русия и Австро-Унгария [№ 1.1]. Много добро впечатление прави подробното изследване върху организираният във всички славянски страни грандиозни чествания на 1000-годишнината от смъртта на св. Методий, на фона на които се подготвя и реализира Съединението на Източна Румелия и Княжество България през 1885 г. [№ 1.2]. Този проблем е разгледан в по-широк исторически контекст в панорамното проучване на Десислава Найденова, посветено на Кирило-Методиевото дело и българския национален идеал през периода 1878-1944 г. [№ 1.3; вж. също № 2.11]. Тук за пръв път в нашата историческа наука е направен обзор на някои от ключовите тържества в памет на славянските просветители и техните ученици, организирани и финансирани от българската държавна власт в руслото на злободневната политическа пропаганда: 1000-годишнината от смъртта на св. Методий (1885), 1000-годишнината от смъртта на св. Климент Охридски (1916) и 24 май 1941 г. Авторката сполучливо е допълнила картината на казионните чествания на 24 май през периода 1941-1944 г. с материали, които показват опитите на нелегалната антифашистка съпротива да интерпретира този празник ден на „славянската култура и солидарност“ в противовес на официалната прогерманска, шовинистична и расистка пропаганда на Царство България – една любопитна тема, на която кандидатката е отделила внимание и в други свои публикации [№ 1.6, 1.7].

Висока научна стойност имат публикациите на Десислава Найденова, които са посветени на проучванията в областта на кирилometодиевистиката преди 1944 г. За пръв път в нашата наука кандидатката анализира задълбочено въз основа на слабо познати или напълно неизвестни архивни материали дейността на две научни институции при Българската академия на науките, които в пълна степен могат да се смятат за предшественици на днешния Кирило-Методиевски научен център: Климентовата комисия (1914-1916) и Комисията за издаване на изворите за живота и делото на Кирил и Методий, ръководена от проф. С. Романски (1934-1945) [№ 1.4]. Отделно проучване на Десислава Найденова разкрива редица слабо познати страни от дейността на проф. В. Златарски като изследовател на кирилometодиевите извори, но и като един от организаторите на Климентовата комисия и деен участник в научни експедиции, организирани от Щаба на действащата армия в окупираните от Царство България през 1916-1918 г. територии [№ 1.5].

В други две статии [№ 1.6, 1.8] Десислава Найденова проследява символиката на Кирило-Методиевото дело в социалистическа България, с други думи – обект на проучване са трансформациите на образа на славянските просветители в съответствие със заимствания от СССР идеологически арсенал. Без да навлизам в подробности напълно подкрепям едно от обобщенията на кандидатката, което няма да се въздържа цитирам: „национализмът, независимо от еволюциите, които преживява комунистическата доктрина и управление, остава автентична част от мисленето на партийните лидери. Комунистите искрено приемат интернационалистическото мислене на своята идеология, но те са възпитани с традиционните разкази на официалната българска национална програма. Затова и символите на националната идентичност рядко, ако изобщо, са поставяни под въпрос“ [№ 1.8, с. 141]. Любопитни са наблюденията на Десислава Найденова (в статия, написана в съавторство с Е. Држевейцка) относно възприемането на Кирило-Методиевото дело в след политическите промени в България през 1989 г. във връзка със съдбата на печално известния паметник в парка пред НДК – един символ на съвременното ни общество, което в момента се лута „между амнезията и носталгията“ [№ 1.9, с. 3].

Десислава Найденова е посветила и една статия на интересния проблем за метаморфозите на образа на Паисий Хилендарски като един митологично обогрени национален герой, почитта към който през първите десетилетия взема форми, твърде сходни с тези на всенародната почит към Кирил и Методий (включително и тържествата в памет на автора на „История славянобългарска“ до 1933 г. се провеждат на 11-12 май) [№ 1.10]. Цикълът от тематично организирани текстове приключва с една подробна и достатъчно критична рецензия на панорамната монография на Щефан Родевалд относно ролята на „религиозните фигури“ в изграждането на колективните идентичности в Сърбия, България и Македония от Средните векове до 1944 г., с особен акцент върху култовете към Кирил и Методий, княз Борис I, Иван Рилски и цар Петър [№ 1.11].

Смятам, че предложените в рамките на конкурса публикации, касаещи въпроса за мястото на Кирило-Методиевото дело в историческата памет на българите като фермент при оформянето на националната им идентичност, чувствително обогатяват научното поле на кирилometодиевистиката. Написани живо и увлекателно, тези статии са изключително издържани в методологическо отношение, доколкото в тях личи стремеж към въвеждане в научно обръщение на непознати или слабо проучени архивни документи, които се интерпретират в рамките на съвременните концепции за формирането на националните идентичности въз основа на една споделена (и в немалка степен „въобразена“) колективна историческа памет.

Що се отнася до останалите публикации, представени от Десислава Найденова в рамките на конкурса, няколко от тях касаят различни проблеми на средновековното българско право: най-ранните славянски преводи на византийски юридически сборници и тяхното функциониране в Първата българска държава [№ 2.1, 2.9, 2.11]; издирването и проучването на средновековните славянски каноничноправни сборници, съхранявани в български ръкописни сбирки [№ 2.2, 2.3, 2.4]; отношението на православната църквата спрямо евреите, арменците и междуконфесионалните бракове [№ 2.5, 2.6, 2.7]. В някои от най-новите си публикации, посветени на владетелското покаяние и на средновековните пътешествия на тялото и душата [№ 2.10, 2.13, 2.14], Десислава Найденова демонстрира не само висок професионализъм, но и голяма свобода и увереност при боравенето с жанрово и хронологически разнороден изворов материал, което е добър атестат за нейната ерудиция като зрял учен-медиевист.

Пътят към формирането на тази ерудиция може да бъде проследен по научната биография на Десислава Найденова – зад гърба ѝ стоят две продължителни специализации в Института по славистика на Виенския университет, участие в 19 национални и международни научни проекти (включително и като ръководител на 3 от тях), немалък административен опит като координатор по програма Еразмус и и. д. научен секретар на Кирило-Методиевския научен център. Наред с това тя се включва с доклади и в работата на 22 научни форума в България, Германия, Русия, Полша, Словакия и Гърция. Мерило за международното признание на научните ѝ приноси са и издирените от кандидатката 67 цитирания на нейни публикации (реалният им брой вероятно е по-голям).

Изложеното дотук относно цялостната научно-изследователска дейност на кандидата и високата научна стойност на представените за конкурса трудове ми дава основание да изразя своето категорично мнение, че гл. ас. д-р Десислава Найденова притежава необходимите качества за придобиване на научното звание „доцент“.

Саарбрюкен, 3. IX. 2018 г.

Автор на становището:

доц. д-р Ангел Николов